

UIT HET WEST-LIMBURGSCHE MOLENLAND

I.

IETS OVER MOLENS IN HET ALGEMEEN.

Dat was echt 'n werk om je uit je evenwicht te slaan: de graankorrels tusschen twee steenen kneuzen of in een bomketel fijn stampen, zooals de werklui aan den Nijl dat deden, nu ongeveer 4500 jaren geleden.

Neen, dan handkracht-verbeterde-uitgaaf, niet een afstandsche koffiemolen, gelijk wij, zondaars, ons in 1917 en '18 verstoutten te gebruiken, maar een heusche handgraanmolen, waarmee de Israëlieten reeds wisten om te gaan omstreeks 1600 jaar vóór het begin onzer jaartelling. Het tweede boek van Mozes, 11:5, zegt: „En ieder eerstgeborene in Egypte zal sterven, van den eersten zoon van Pharao af, die op zijnen stoel zit, tot den zoon der dienstmaagd, die achter den molen is”, en in het tweede boek 24:6 wordt de vermaning gegeven: „Gij zult niet den ondersten en bovensten maalsteen in beslag nemen”, terwijl het boek Richteren 16:21 verhaalt, dat Samson in de gevangenis moest maïen. Ten tijde van Homerus hadden de handmolens een doorsnee van één voet en wogen om de 50 pond.

De Romeinen, vooruitstrevende lui, speelden liefst zelf geen molenaartje: slaven en dieren in den „rosmolen”, dat was eigenlijk je dat. De maalsteen waren dan ook in de letterlijke beteekenis van het woord „gewichtiger” geworden; de „ligger” en de „looper” maten in middellijn tot 5 voet, bij 1 à 2 voet diepte. Als een groote merkwaardigheid gold in de eerste eeuw na Chr. een watergraanmolen; tusschen 300 en 400 echter werden dergelijke molens in de omgeving van Rome reeds algemeen.

Met 't bouwen van windmolens vlotte het vermoedelijk pas tegen het eind der 11e eeuw; daar de windmolen-

bouw echter als een groote en gevaarlijke onderneming werd beschouwd, bleven gedurende de vroegere middeleeuwen de hand- en rosmolens nog in zwang. De voorzichtige Nederlanders zijn waarschijnlijk eerst in de 13e of 14e eeuw windmolens gaan bouwen. Uit de desbetreffende studies blijkt, dat de eerste windmolens vier of zes vleugels of wicken hadden, terwijl een afbeelding van een 16e-eeuwschen standerdmolen ons laat zien, dat de „roeden” de wicken evenwijdig doorsneden, terwijl vóór de zeilen, ook „blik” genaamd, horizontaal latten zijn bevestigd.

De uitvinding van den windwatermolen zou hebben plaats gehad in de 15e eeuw. Deze molens zouden aanvankelijk van de soort zijn geweest, die zich zelf op den wind kunnen stellen en wip- of staartmolentjes worden genoemd. Als wij echter een ervaren molenaar mogen gelooven, dan waren de standerdkorenmolens aanvankelijk niet op de windrichting te stellen. Men kende eerst, verzekerde hij, molenhuis noch kap in draaibaren vorm. De molenaar kon toen dus niet, zooals thans, van een tochtje van 3 meter per seconde profiteeren. Of onze zegsman het wel bij het rechte eind had, weten wij echter niet.

In den ouderen tijd waren de molens alle houten standerdmolens; de eerste steenen molens in ons land, dateeren pas van omstreeks 1600, gelijk Jhr. S. Collet d'Escury ons mededeelt in haar mooi, met foto's verlicht werk: „De Molens van Zeeuwsch-Vlaanderen”.

Men zou zich ons land bijna niet zonder windmolens kunnen voorstellen. Terecht zegt Mr. J. den Tex dan ook in „Nederland Vooruit!": „Bij het Hollandsche landschap behoort een molen. Meer in het algemeen kan men zeggen, dat in iedere Nederlandsche omgeving een windmolen past.”

Ook Johan van Meurs wist dit zoo mooi te teekenen:

„.....Neem Holland's boer zijn landen af —
Dan houdt hij nog zijn water;
Daar maalt hij toch weer land uit op,
Wat vroeger of wat later.....”

Wat dat land opmalen aangaat, in vroeger eeuwen gebeurde hier te lande heel wat met windkracht: in de 17e eeuw kenden wij bloeiende houtzagerijen, pellerijen van rijst en gort, maalterijen, papier-, olien- en snuifmolens, alle door wind gedreven. In 1612 begon men met het droogmalen van de Beemstermeer. Dit geschiedde met 21—43 molens, gebouwd door Leeghwater.

1

Reeds vroeger had men andere plassen leeggemalen, o.a. het Wogmeer in 1608, maar het Beemstermaalwerk overtrof de vroegere in belangrijke mate door zijn omvang. In de 17e eeuw volgden beoorden het IJ nog de Purmer, de Wormer en de Schermer. Nog in het jaar 1839 werd de groote Zuidplaspolder in Schieland met behulp van windkracht drooggelegd. Eerst in 1843 werd het eerst gebruik gemaakt van een stoomgemaal bij de drooglegging van de Nootdorpsche plassen in Delfland.

3

Maar de lezer zal wellicht vragen, waarom het opschrift van dit artikel spreekt over het West-Limburgsche molenland, terwijl tot nog toe enkel sprake is geweest van Holland. Men neme ons deze uitweiding niet kwalijk; Holland is nu eenmaal het molenland bij uitstek en alvorens tot ons speciaal onderwerp over te gaan, leek het ons wel gewenscht het een en ander over molens in het algemeen te vertellen.

We kunnen dan ook niet nalaten met een enkel woord te wijzen op het werk, dat de vereeniging „De Hollandsche Molen” verricht tot behoud dezer sieraden van het

landschap, een werk, dat ook in ons Limburgsch molenland zijn groot nut heeft. In haar reeds aangehaald werk vertelt Jkvr. Collot d'Escury, dat Zeeuwsch-Vlaanderen omstreeks 1700 34 of 35 molens rijk was. Omstreeks 1890 was dit aantal geklommen tot 77, terwijl er rond 1927 slechts meer 36 over waren. Deze „slachting” nemen we

waar over het heele land. Overal worden de mooie windmolens bij bosjes opgeruimd. Om slechts twee voorbeelden uit 1928 te noemen: 20 molens in den Beneden Waard bij Kinderdijk buiten bedrijf gesteld door de invoering van motorbemaling; 50 molens ten doode opgeschreven in de Schermer tengevolge van electricificatie van het bedrijf. Verwoede

2

rivalen van den windwatermolen voeren het hooge woord; windmotoren en gewoon stalen vijzels, gedreven door benzine of electromotoren verdringen de oude krachten. Ook in Oost-Noord-Brabant prijken reeds meerdere windmotoren.

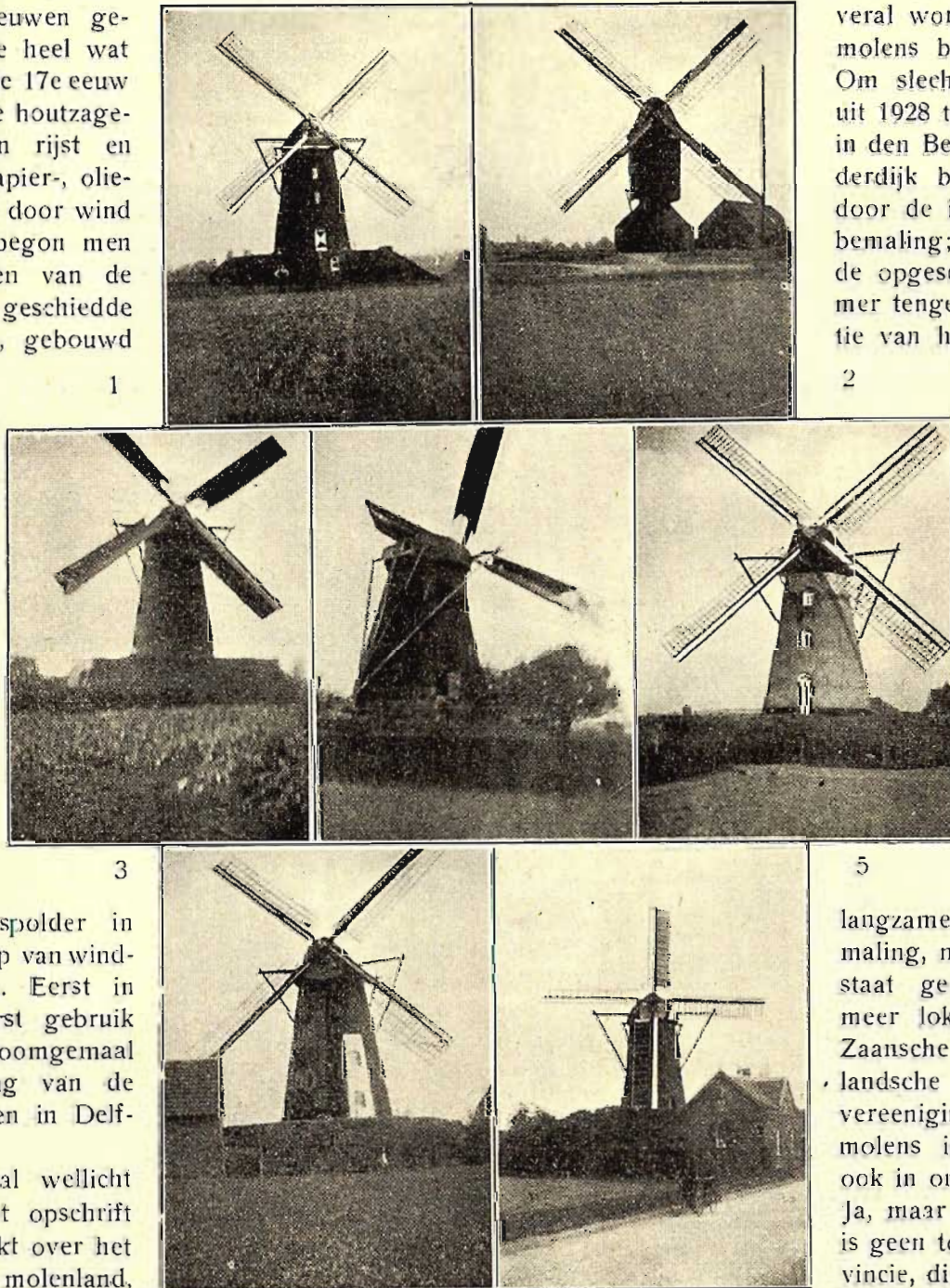
Onze windkorenmolens verdwijnen gelukkig

langzamer dan die voor bemaling, maar ook hiervoor bestaat gevaar. Behoudens de meer lokale vereeniging „De Zaansche Molen”, is de „Hollandsche Molen” de eenige vereeniging tot behoud van molens in Nederland. Of zij ook in ons Limburg leden telt? Ja, maar bedroeft weinig! Dat is geen toestand voor een provincie, die, terecht, groot gaat op haar landschapsschoon; er moest ten onzent meer belangstelling voor het behoud onzer

7

molens bestaan! Temeer, waar het ons bekend is, dat de „Hollandsche Molen” in Limburg reeds op meerdere plaatsen positief werk leverde door het toekennen van steun, die leidde tot het behoud van molens, die anders wellicht verdwenen zouden zijn tot ontsiering van het landschap.

Wij willen thans overgaan tot een opsomming van de

West-Limburgsche molens, aan de hand der illustraties bij ons artikel, om ten slotte met enkele woorden de inmiddels reeds verdwenen molens te bespreken.

II.

MOLENS IN WEST-LIMBURG.

Van de wind-korenmolens zijn verschillende soorten bekend. Daar zijn in de eerste plaats de oude houten standerdmolens, wel het eenvoudigste type van windmolen; dan de baliemolens, molens met een houten omloop of zwichtstelling, zooals er te vinden zijn te Echt, Hamont, Horst, Stevensweert en op enkele andere plaatsen; verder grondmolens, molens die op den vlakken grond staan, zonder „berg” er om heen, tot welk type aanvankelijk wel alle steenen molens moeten hebben behoord; en ten slotte berg- of beltmolens. Tot de laatste groep behoren de meeste molens van Limburg. Andere soorten, bv. de „kokermolens”, die uitwendig iets op de standerdmolens lijken, zullen we in deze streken wel niet tegenkomen.

Het West-Limburgsche volk begrijpt over het algemeen vrij goed de teekens, welke de molenaar bij verschillende gebeurtenissen met de wieken geeft. Immers, vormen de wieken een X (de wijk stil even voordat ze onder ongeveer verticaal staat), dan hebben wij den vreugde- of feeststand. Vroeger werden daarbij nog vaak, bv. bij gelegenheid van de Sacramentsprocessie, de zeilen zig-zag door de hekken gevlochten en de toppen van het wiekenkruis met de driekleur getooid.

Staat de onderste wijk even voorbij 't verticale, zóó dat de molenaar er met zijn handen bij kan, dan zien we den rouwstand voorgesteld. In de Zaanstreek werd aan dezen stand tevens verbonden het afslaan (wegnemen) der windborden, in het Limburgsch „stormplancken” genoemd.

De scherpstand of „op den bil” heeft niet zoo algemeene teekens. Doorgaans wordt hij voorgesteld aldus: de molenaar is met het scherpen der molensteenen bezig, wanneer de molen in rust is, juist voordat de onderste wijk verticaal staat, zóó dat een klein kind er met zijn handjes bij kan. Deze stand verschilt opmerkelijk van rouw en vreugd.

Ten slotte krijgen we den ruststand: één roede staat verticaal (voor de borst) of de molen staat, volgens den term, „op één roede”.

Het zou te ver voeren, in deze kolommen de techniek van wind-water- en wind-korenmolens iets uitvoeriger te beschrijven of aanspraak te willen maken op eenige volledigheid; wij gaven hier slechts enkele aanduidingen van een niet-molenaar voor belangstellende niet-mulders, en gaan nu over tot een korten beschrijvende tekst bij de nevenstaande illustraties.

Wij beginnen maar zoo dicht mogelijk bij huis. Of schoon we reeds vroeger in de Nedermaas terloops iets over de molens van afbeelding 1 en 2 vertelden, wordt het hier ter completeering nog eens nader gereleveerd.

Afbeelding 1. Bergmolen, geheel van steen, gelegen

te Stramproy, Breyvensroth, bij het St. Willebrorduspad. De molen werd in 1903 gebouwd; hij is thans sterker dan hij oorspronkelijk was en is een mooi exemplaar van zijn soort. De foto, genomen uit het Westen, verraaft den vreugdestand, want 't is kermis bij ons!

Afbeelding 2. Wederom feest, gelijk men ziet; 't is nog altijd kermis! Dit is een standerdmolen. Waar hij thans staat, aan den Molenweg te Thorenroth, werd hij opgericht in 1804. Meerdere gezeten boertjes te Stramproy hadden in de 19e eeuw gelijktijdig deel in den molen. Vroeger, vanaf 1773, heeft de molen meer naar 't Zuiden gestaan, op de plaats die thans Meulendaal heet. Volgens de overlevering stond hij vóór 1773 te Hunsel in Birkenbosch Veld en was toen eigendom eener Thornische vorstin. De molen zou destijds gewerkt hebben voor de dorpen — of gedeelten daarvan — Hunsel, Neeritter, Thorn, Grathem, Stramproy en Molénbeersel. Molénbeersel, in België, kreeg zijn eersten molen in 1811. De molen op onze afbeelding is van het genre der zogenoemde gesloten standerdmolens. Ongeveer twintig jaar geleden, voordat de directe omgeving van den molen uit veiligheidsoogpunt voor onbevoegd publiek was afgesloten, vloerde een der ijzeren roeden een spelend jochie uit de buurt. De onvoorzichtige jongen was geruimen tijd buiten westen. Men vreesde het ergste, doch stilaan knapte het ventje weer op en behield niet de minste gevolgen van den klap. Tragisch is, dat dit jonge leven vrij dra werd weggemaaid, naar men zei door het overmatig gebruik van sigaretten. Waaruit weer eens blijkt, dat alle overdaad schaadt.

Gelukkig hebben sinds langen tijd geen ongevallen aan den molen meer plaats gehad, afgezien van een enkelen argeloos speurenden viervoeter, die met de ronddraaiende wieken in onzachte aanraking kwam; enkele maanden geleden werden zelfs nog twee honden gekraakt.

De molen is voor zijn leeftijd hecht en goed onderhouden. In 1927 schreef de voorzitter van „De Hollandsche Molen”, Mr. P. G. van Tienhoven, den molenaar: „Moge deze molen nog lang als 'n sieraad voor het dorp Stramproy bewaard blijven.” Het gebouwtje, rechts op de foto, is een bergplaats voor granen en meel, dat wij als kinderen deftig „het maggezien” noemden.

Afbeelding 3. Dit is de St. Anna-molen te Tungalroy. In ons werkpakje zien wij er in den regel niet op z'n voordeel uit; dat is ook het geval met dezen bergmolen, dien wij op heeterdaad betrapten terwijl hij in opgewekt tempo het lied van den arbeid zong. De molen, die gekiekt is van het Zuid-Oosten, werd in 1875 gebouwd en is 'n solied exemplaar. Ons inziens ziet hij er van buiten eenvoudiger uit, dan de twee voorgaande.

Afbeelding 4. Weer centje in zijn daagsche plunje. De wind is tijdens ons fietstochtje van Tungalroy naar Swartbroek een weinig toegenomen, waarom de molenaar hier zeil heeft verminderd; slechts driekwart heeft hij nodig. Deze Swartbroekermolen is een achtkantige bergmolen van hout met steenen onderbouw. „Windmolen De Hoop, bovenkruier, 1849”, zegt de Voorloopige Nederl. Monu-

mentenlijst ervan. In alle bescheidenheid meenen wij te mogen veronderstellen, dat we in Limburg uitsluitend boven- en geen onderkruiers aantreffen. Vroeger, vernamen wij, moet deze molen een baliemolen zijn geweest. In 1906 is het tegenwoordige binnenwerk te Swartbroek geplaatst. Het is afkomstig van een wind-watermolen te Vlaardingen. De molen, die thans bekleed is met planken en asfalt, pronkte ginder aan den Maasmond met een rieten jas van een halven meter dikte. Lekker warm in de kille zeelucht! De vele vrachten riet zijn echter niet naar Limburg vervoerd; desnoods hadden we immers zelf riet genoeg! De foto is genomen van het Zuid-Westen.

Afbeelding 5. Steenen bergmolen te Keent, Weert, van welke gemeente, gelijk bekend, ook Tungelroy en Swartbroek deel uitmaken. De molen van Keent, gezien uit het Westen, toont plezier op ons plaatje. Het is inmiddels Weerter kermis geworden. Waar de tijd heen gaat! Niet lang meer zal de gulden zon gluren tusschen de zeilende schapenwolkjes in de stervende najaarslucht... Droefgeestig op kermis? Gezang in een café:

„Meisje lief, meisje lief, kom eens hier,
Op mijne molen is veel plezier!”

Afbeelding 6. Steenen bergmolen op den Dries te Weert. De molenaar is, gezien 't plaatje, ook vast aan 't fuiven! Op dezen molen zien we iets bijzonders, nl. die groote advertentie. Zeker omdat hij vlak bij het station staat. Dat moet iedereen lezen! Is 't mooi, of.....? Hierover zullen de meeningen wel uiteen loopen; omdat de molen door een teerlaag er nogal somber uitziet, lijkt

ons een frissche reclame als deze nog niet zoo kwaad, en, om practisch te zijn, voelen we toch wel wat voor de opvatting van de molenaarsvrouw, die ons verklapte, dat uit die reclame al gauw een paar nieuwe zeilen werden geklopt. Zelf, bekende zij, vond ze het wel min of meer ontzierend, doch iedereen wist wel, dat zoiets niet gratis werd geduld. En....: de firma kon wel wat royaler afschuiven, anders ging de reclame eraf! „Boonenmolen”, zooals hij in de wandeling heet, werd gebouwd in 1855. Door de nabijheid der stationsgebouwen staat hij slecht op den Noordenwind.

Afbeelding 7. Bergmolen te Vrakker, Weert, aan de Zuid-Willemsvaart, gezien van het Zuid-Westen. Deze molen werd gebouwd in 1862. Als een bijzonderheid valt op, dat hij zoogenaamde zelfzwichting heeft; geen zeilen dus op de wieken, doch jalouzieën of kleppen, die door den molenaar in werking moeten worden gesteld. Gaat het hard waaien of stormen, dan openen de kleppen zich vanzelf en laten zodoende den overtolligen wind ontsnappen. Met dit systeem, dat niet van vandaag of gister is, loopen sommige molenaars weg, andere zijn te dien opzichte minder geestdriftig. Wat er van zij, wij vinden deze inrichting sierlijk en ze is vermoedelijk goedkooper dan 't gebruik van zeilen. Ouderen van dagen herinneren zich, dat deze molen „gelijkvloers” tot woning was ingericht. De huidige molenaarswoning is op den voorgrond der afbeelding te zien, ietwat onduidelijk tengevolge van het door den wind heen en weer bewogen omringende loover.

(Wordt vervolgd).

W. LENAERS.

UIT HET WEST-LIMBURGSCHE MOLENLAND

II.

MOLENS IN WEST-LIMBURG.

(Vervolg).

Afbeelding 8 geeft ons een steenen bergmolen te Weert-Vraker te zien, die dicht staat bij den de vorige maal onder nummer 7 besproken molen. Dat deze beiden buren zijn, is vooral goed te zien op het plaatje „Naar Boshoven” in de Nedermaas van November 1928; daar is nummer één op den achtergrond onze afbeelding 7 en nummer twee de thans besprokene. De molen werd gebouwd in 1883. De tegenwoordige eigenaar ervan is een broer van dien van den onder afbeelding 1 besproken molen te Stramproy; beiden hebben hun molendeur dan ook op dezelfde manier laten schilderen! De opname van den molen, gemaakt van uit het Westen, geschiedde, terwijl hij vlot was aan 't draaien. Indien het gebouw was afgebeeld in dezen stand, in rust en zonder zeilen, dan teekende het tamelijk zuiver den Rouwstand.

Afbeelding 9 geeft den molen van Meulen, te Weert-Hushoven te zien. Deze naam is geen grapje; de molenaar heet wel degelijk Piet Meulen en moet ons inziens

wel uit een echte molenaarsfamilie stammen. Deze molen is gedurende honderd jaar, van 1804 tot 1904, een standerdmolen geweest. Kortten tijd voordat men een aanvang maakte men den ombouw ervan tot steenen bergmolen, werd hij door den bliksem getroffen. De Heer G. van Bussel, ook molenaar en tevens karakter-humorist, vertelde ons, dat bij dien slag het molenhuis stond te wiegen en te schudden op zijn stander. Sprekende over genoemden heer van Bussel, merken wij op, dat deze heer een rijke verzameling afbeeldingen en fotos van windmolens bezit, vooral uit Nederland, maar ook uit de omringende landen, die in een molennuseum geen kwaad figuur zou slaan.

Naar onze meening is de Hushoven-molen mooier dan de vorige. De foto ervan werd genomen uit het Westen.

Afbeelding 10. We zijn thans te Nederweert aangeland en wel in het gehucht Boeket. Wanneer we mogen aannemen, dat boeket afstamt of beter: afgeleid is van boekweit, dan moeten we de opmerking maken, dat deze molen niet veel boekweit, in de buurt gewassen, meer heeft gemalen; daarvoor kwam hij te laat, in een tijd, toen de boekweit in deze streek gewis te geil zou

groeien! De molen is een achtkantige houten bergmolen op steenen voet, gebouwd in 1914, even voor het begin van de mobilisatie. De eigenaar en zijn knecht zijn beiden uit Brabant afkomstig. Toen wij op bezoek kwamen, was de knecht juist bezig met malen. De droevige ervaringen, al opgedaan met het „nemen” van molens in de vlucht, indachtig, vroegen wij hem, of hij even wilde halt houden.

„Hoe lang duurt dat?”, vroeg hij.

„Hoogstens drie minuten.”

„Zoo. Dan ja”, en vlug knipten wij en maakten zoo spoedig mogelijk een gebaar, dat hij weer kon starten.

De molen, dien wij kielden uit het Zuid-Westen, is een pracht-exemplaar, op een voet van hel-rooden baksteen.

Afbeelding 11. We steken de Zuid-Willemsvaart over naar Nederweert-Kreijel. De eerste bergmolen, wanneer we een zijweg zijn ingeslagen, heeft aan twee wiken zelfzwinging. Deze wiken zijn afkomstig uit Oostzaan.

De molen werd, wanneer we de windvaan mogen gelooven, gebouwd in 1840.

Hij werd gesticht door een aantal boeren en daarom vroeger in de wandeling „Boerenmolen” genoemd. Later kwam hij aan één eigenaar

en heet thans „Broensmolen”. De molenberg bestaat niet alleen uit aarde, met steil glooiende buitenwanden, zooals het geval is bij de meeste andere bergmolens, doch heeft rondom een ietwat bouwvalligen wand van baksteen. Dit schijnt in vroeger dagen toch wel meer zoo te zijn geweest, want, naar wij van bedaagde lieden vernamen hadden voorheen ook de molens van onze afbeeldingen 6 en 8 en de thans verdwenen Clerx' molen dergelijke steenen bergen.

Afbeelding 12. Een steenworp verder vinden we alweer een windmolen. Zóó dicht zien wij de molens niet graag gezaaid: Mededinging, dat gaat, doch hier bestaat gevaar voor 't elkaar „kapot” concurreeren. Enfin, „Koppenmolen” staat er nu eenmaal, en zooals hij er staat, staat hij er goed. Deze molen mist iets, waaraan we bij steenen molens gewoon zijn, nl. den berg. Dit is dus een echte „grondmolen”. Waarschijnlijk voor meerdere veiligheid, is hij omgeven door een haagje. De molen, dien wij kielden uit het Westen, is gebouwd in 1864.

Afbeelding 13. Steenen bergmolen te Ospel-dorp. We klopten bij den molenaar, die in een der fraaiste oude

huizen van Ospel woont, aan en vroegen hem naar de herkomst van zijn molen. Hij kon ons hierop geen antwoord geven, maar hij wist een adres, waar we uitsluitend zouden kunnen krijgen. Waar konden we beter heengaan, dan naar den geachten Heer Op 't Root? Op 't Root is een van die oudjes, die Ospel hebben gekend, toen het nog in de windselen lag. De 89-jarige is wat hardhoorend en tevens labouereend aan een goed geheugen. We verrasten hem, terwijl hij bezig was, zijn echtgenoot de „gazet” voor te lezen. Van het doel onzerkomst op de hoogte gebracht, uitte hij den typisch Nederweertisch geaccentueerden uitroep: „O!”, en ging dan verder: „Laat 's kijken. Ospel is gesticht in 1864. Dat jaar hoorden we op St. Petrusdag de eerste Heilige Mis in onze kerk. Ja, we komen er wel... Een paar jaren later is die molen gebouwd.... Dát huis daar is toen ook gebouwd. 't Jaartal staat in den gevel...”

We bedankten onzen zegsman, namen afscheid en staken dwars de straat over, in de richting van het aangeduide huis, en lazen daar: P. K. C. L. 1868.

Afbeelding 14. We maken thans rechtsonkeert, in de richting naar huis. Eerst echter brengen we nog een bezoek aan den steenen berg-

molen te Eind-Nederweert. In de windvaan staat het jaartal 1829. Meer dan honderd jaar heeft „Zelden Rust” dus reeds gedraaid. Doch schamper merkt iemand me op, dat zijn naam eerst van 1929 dateert! Een honderdjarige, die van geen rusten wil hooren, zouden we liever „Rusteloos” hebben gedoopt. Eenige tientallen meters verderop, in de richting van Leveroy, staat het bij den molen behorende woonhuis. In den gevel hiervan staat geankerd: H. H. C. V. 1837. Het

werd dus eerst eenige jaren na den molen gebouwd.

De foto, genomen uit het Westen, vertoont den vreugdestand, ofschoon het noch kermis, noch enig ander feest in het dorp is. Hoe dit te verklaren? Een bewijs, dunkt ons, dat de molenaar geen zwartkijker is! Eerlijkheidshalve willen we hierbij voegen, dat wij tijdens de laatste Kerstdagen meerdere van de hier besproken molens in den vreugdestand zagen. Indien alle Katholieke molenaars aldus onze Hoogfeesten wilden signaleren, dan pas zou iedereen ten volle de veelzijdige schoonheid der molens in 't dorps- of stads-beeld kunnen en moeten waardeeren!

De molen „Zelden Rust” vinden wij een der schoonste, tot nog toe door ons gezien. Wij zeiden tot den molenaar: „Deze molen wordt nog niet afgebroken!”, waarop hij antwoordde: „Nae, eine weeg nog neet”

De foto van den molen, die aan twee wieken zelfzwiching heeft, werd genomen uit het Westen.

Hebben we nu al de molens van Weert en Nederweert gehad? Op vier na: één te Laar-Weert en drie onder de gemeente Nederweert, namelijk te Roeven, Leveroy en Kelpen, terwijl wij den watermolen „De Broekmolen” niet noemden, omdat al vroeger een afbeelding daarvan in de Nedermaas heeft gestaan. De vier molens, die nog geen beurt kregen, dragen we daarom nog geen kwaad hart toe; hoe komt U daarbij!

Veeleer hopen wij ze bij tijd en wijle nog eens te „bun-delen” met meerdere andere, die ons zullen wenken of hun armen tot ons zullen opsteken aan weerszijden van het kanaal Wessem-Nederweert.

III.

VERDWENEN MOLENS.

Alvorens dit artikel te beëindigen, willen we nog met enkele woorden de ons bekende molens vermelden, die in deze streken voor en na zijn verdwenen. Voor juistere, vollediger gegevens houden wij ons aanbevolen, om deze eventueel bij het afdraaien der „tweede acte” van ons molenrolprentje ter verbetering der details te benutten.

Wij noemen dan thans:

In de eerste plaats het Vloedmolentje aan de Tungalroysche beek. Zoals de naam reeds doet vermoeden, kon dit molentje alleen in het regenseizoen werken, en de waterkeerende sluis zette dan liefst zeer veel van 't beste wei- en bouwland onder water. Vlak bij 't verdwenen molentje heeft de gemeente Stramproy gras- en bouwland, 't vroegere verdrongen land „De Vloed”. Bij het molentje behoorde geen woonhuis, het was slechts een eenvoudig steenen „kastje”. Dit molentje bestond reeds in 1478. Den 10 November 1880 werd het voor afbraak verkocht aan het Waterschap „Het Land van Weert”. De linkeroever der beek is ter plaatse nog Stramproysch gebied, evenals de Stappershoeven en de landerijen.

Dan was er de watermolen te Swartbroek op de voornoemde beek. Deze werd afgebroken omstreeks 1895.

Als bijzonderheid vermelden we hier twee windwatermolentjes, die wij zagen draaien te Alt-Weert, in Kalverpeel en Vetpeel, bij de Beekwoning en den Lindenhof. Deze molentjes voor uitmaling leverden aardig werk, vooral in den winter 1919—1920.

In het Weerterveld stond een standerdmolen op gemet-

selden kruisvoet, „Janusse Meule” geheeten, die door den storm van den 6 November 1921 bijna geheel werd verwoest.

Binnen de stad Weert, aan het Molenstraatje bij de Langstraat, stond de standerdmolen „Binnenmolen” (binnen de veste) genaamd, die in 1919 is afgebroken. In zijn „Bijdragen tot de Geschiedenis van Weert” (1924), noemt Gerh. Krekberg eenige molenprijzen uit het jaar 1800. De Binnenmolen werd toen verkocht voor 160.000.— francs. De St. Romboetsmolen bracht 240.000.— francs op. Hiermee is, meenen wij, bedoeld de molen, staande aan de Molenstraat en Molenpoort, zoodat er behoorde te worden gelezen: St. Romualdusmolen. De molens waren toen zéér duur, naar het ons voorkomt. Laten wij eens zeggen 50.000.— gulden voor den Binnenmolen, omdat de stad veel wind onderschepte. En dan moet men bedenken, dat in 1920 een der jongste steenen molens ging voor 5000.— gulden. De klandizie moet vroeger wel zeer goed zijn geweest!

Op den Dries te Weert, ter plaatse ongeveer waar thans het kapitale zakenhuis voorheen W. Peeters en Co. staat, bevond zich „Clerx Meule”, dien wij boven noemden. Het was een steenen molen met ongemeen dikke muren, waarschijnlijk opgetrokken met steenen uit de voormalige vestingwerken. Hij werd afgebroken omstreeks 1910, terwijl het binnenwerk ervan werd getransporteerd naar Keent.

Op het Rosveld te Nederweert stond de standerdmolen St. Petrus, die eens werd verkocht voor 312.000.— francs. Ook deze werd afgebroken, en wel omstreeks 1920.

Nabij de (thans voormalige) sluis XV, ter plaatse genaamd „Budschop”, bevond zich een standerdmolen, wiens windvaan het jaartal 1841 droeg. Deze molen moest omstreeks 1920 wijken voor het kanaal Wessem-Nederweert. Wij gissen, dat dit de vroegere Roevenwaerds molen was, die in 1800 werd verkocht voor 299.000.— francs.

Een prachtige steenen molen met zelfzwiching, St. Anna genaamd, bevond zich nog ten Noord-Westen der Parochiekerk. Hij werd in 1925 door brand vernield.

Hiermee eindigen wij voor thans het lijstje der zoo droevig gesneuvelden, wier verdwijnen niet heeft meegewerkt tot verfraaiing van het landschap!

En thans keeren wij huiswaarts, en vlijen ons met de hoop dat onze vrienden de molenaars deze verdachte krabbels toch maar niet zullen lezen of verstaan; anders.... wie ons gebeente! Maar wij vergeten helaas, dat molenaars de naam hebben, nogal glad te zijn. Tenminste, dat hebben wij zelf uit den mond van een ontwikkeld molenaarszoon gehoord.....!

Stramproy.

W. LENAERS.